

Warszawa, dnia 2 grudnia 2014 r.

KMP.571.75.2014.MKu

Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z rewizytacji w Areszcie Śledczym w Częstochowie
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 18-19 września 2014 r., do Aresztu Śledczego w Częstochowie (zwanego dalej Aresztem, AŚ lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem): Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Magdalena Filipak (prawnik, psycholog), Dorota Krzysztoń (kryminolog) oraz Marcin Kusy (prawnik).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, wizytujący sprawdzili na miejscu sposób realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Aresztu przeprowadzonej w dniu 4-5 marca 2013 r.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z kpt. Łukaszem Górnym - dyrektorem Aresztu oraz mjr Urszulą Wojciechowską – Budzikur – zastępcą dyrektora,
2. dokonano oglądu pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym m.in: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlicy, łaźni,
3. dokonano oglądu sal widzeń, pomieszczeń biblioteki,
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Aresztu Śledczego o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in: zarządzenie nr 32/2014 dyrektora Aresztu Śledczego w Częstochowie z dnia 26 czerwca 2014 r. w sprawie porządku wewnętrznego w Areszcie, sprawozdanie z wizytacji jednostki przeprowadzonej w dniu 26 marca 2014 r. przez sędziego penitencjarnego, wystąpienie pokontrolne Zespołu Kontroli w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej z czynności przeprowadzonych w dniach 3 – 6 marca 2014 r., informację o działalności społecznej, kulturalno – oświatowej oraz sportowej w 2013 r., plan szkoleń funkcjonariuszy AŚ w latach 2013 - 2014, informację o zakresie prac remontowo – konserwacyjnych przeprowadzonych w jednostce od marca 2013 do dnia rewizytacji.

2. Charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Częstochowie przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn. Pojemność aresztu wynosi 246 miejsc zakwaterowania. W dniach wizytacji przebywało w nim 212 osadzonych, w tym: 165 skazanych, 35 tymczasowo aresztowanych oraz 12 skazanych, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie w innych postępowaniach. Zgodnie z uzyskanymi od administracji jednostki informacjami, w AŚ nie przebywały osoby w warunkach poniżej 3 m². Ostatnie decyzje w tym przedmiocie dyrektor wydał w czerwcu 2013 r.

W ramach jednostki funkcjonuje Oddział Zewnętrzny w Wąsoczcu, który nie był objęty wizytacją.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Aresztu, przeprowadzonej w dniach 4-5 marca 2013 r.

Zgłoszone wówczas zalecenia dotyczyły:

1. zapewnienia w trybie pilnym osadzonym w oddziale III odpowiednich warunków bytowych, zgodnych z przepisami prawa krajowego oraz uznawanymi w tym zakresie standardami międzynarodowymi lub wyłączenie go z użytkowania,
2. natychmiastowego wyłączenia z użytkowania cel mieszkalnych nr 65 i 70,
3. kontynuowania plac remontowych, ze szczególnym uwzględnieniem cel mieszkalnych na oddziale III (cele nr.: 54,55,57,58,59,61,62,63,64,66,67),

4. wzbogacenia oferty zajęć kulturalno – oświatowych adresowanych do osadzonych,
5. zabudowania kąpoków sanitarnych we wszystkich celach,
6. dostosowania jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, zwłaszcza poprzez wyodrębnienie celi wyposażonej w urządzenia przeznaczone dla nich, a także umożliwienie osadzonym mającym problemy z poruszaniem się ze spacerów,
7. zapewnienia osadzonemu (*dane osobowe usunięto*) warunków bytowych adekwatnych do stopnia stwierdzonej u niego niepełnosprawności, w szczególności poprzez dostarczenie mu sprawnego łóżka inwalidzkiego, wyposażenie celi, w której przebywa, w urządzenia ułatwiające mu wykonywanie codziennych czynności oraz umożliwienie mu korzystania z pola spacerowego i innych form aktywności samodzielnie,
8. modernizacji instalacji prysznicowej w łazniach,
9. zwiększenia częstotliwości kąpeli osadzonych,
10. wykonania częściowego zadania pól spacerowych,
11. umożliwienia tymczasowo aresztowanym prowadzenia rozmów telefonicznych z obrońcami lub pełnomocnikami,
12. przywrócenia świetlicy jej pierwotnego przeznaczenia,
13. zorganizowania dla funkcjonariuszy szkoleń z zakresu radzenia sobie ze stresem oraz z zakresu praw osadzonych,
14. umożliwienia osadzonym odbywania widzeń w dni świąteczne,
15. umożliwienia osadzonym spożywania posiłków uwzględniających wymogi kulturowe i religijne, w tym posiłków zgodnych z wymogami diety wegetariańskiej,
16. przeanalizowania sprawy osadzenia osób zakwalifikowanych do podgrupy „t” w zakresie dalszej konieczności ich przebywania w warunkach niezapewniających odpowiedniej oferty terapeutycznej,
17. umożliwienia osadzonym cudzoziemcom skorzystania z literatury wietnamskojęzycznej,
18. wyposażenia łóżek piętrowych w drabinki zabezpieczające oraz zabezpieczenia ich górnych części.

Ad.1.

Zalecenie zrealizowano. Wszystkie cele mieszkalne w oddziale III zostały wyremontowane. Stan ścian i sufitów nie budził zastrzeżeń wizytujących. Jednakże duże zawilgocenie panowało w celi nr 53 (cela trzynastoosobowa). Zgodnie z otrzymanymi w tej kwestii

wyjaśnieniami pogarszanie się stanu sufitów i ścian spowodowane jest obecnością wilgoci, co natomiast związane jest z umiejscowieniem Aresztu w pobliżu rzeki. Przedstawiciele KMP rozumiejąc problem z jakim musi borykać się służba kwatermistrzowska w jednostce zalecają poprawę stanu technicznego wskazanej celi.

Ad.2.

Zalecenie zrealizowano. Zgodnie z otrzymanymi od kierownika działu kwatermistrzowskiego wyjaśnieniami, celi nr 70 wyremontowana została przed otrzymaniem Raportu KMP z wizytacji Aresztu w 2013 r., natomiast zgodę na wyłączenie celi nr 65, w celu przeprowadzenia jej remontu, otrzymano 2 lipca 2013 r. Wizytujący nie mają zastrzeżeń do warunków w nich panujących.

Ad 3.

Zalecenie zrealizowano. Wszystkie wskazane przez wizytujących cele zostały odnowione. Remonty cel nr: 54, 55, 57, 58, 61, 62 wykonano w lutym 2014 r., natomiast kompleksowy remont cel nr 59 i 67 został zakończony w czerwcu 2013 r.

Wskazać w tym miejscu należy, iż remonty cel mieszkalnych jednostki prowadzone są na bieżąco. W 2013 r. przeprowadzono remont generalny 10 cel, zaś w 2014 r. – 7. W dniach wizytacji kompleksowo remontowane były 3 cele mieszkalne.

Ad. 4

Zalecenie niezrealizowane. Zgodnie z informacją dotyczącą działalności społecznej, kulturalno – oświatowej oraz z zakresu kultury fizycznej i sportu w 2013 r. osadzonym zorganizowano konkursy wiedzy (5 razy), turniej tenisa stołowego (3) oraz koncert muzyczny (2). Zdaniem wizytujących oferta ta jest wciąż niewystarczająca, szczególnie w porównaniu z ofertą zajęć, jaka w tym okresie zrealizowana została w Oddziale Zewnętrznym w Wąsoszu. Na ubogą ofertę zajęć k-o wskazywali również osadzeni, którzy twierdzili, iż jedyną możliwością jest wyjście na świetlicę i gra w tenisa.

Mając na uwadze powyższe, przedstawiciele Mechanizm zalecają wzbogacenie oferty wymienionych zajęć. Należy również wskazać, że CPT trafnie zauważa, iż kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona.

Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach - gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy bezczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki bytowe panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Podobnie kwestia ta została przedstawiona w Europejskich Regułach Więziennych, które wspominają, że rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczby godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji (reguła 25.2). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zatem podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno - oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną, a przede wszystkim przywrócenie świetlicy jej pierwotnego przeznaczenia.

Ad 5.

Zalecenie w trakcie realizacji. Cele mieszkalne posiadają wydzielony, zamykany kącik sanitarny, z umywalką i oddzielnym oświetleniem. 22 cele mieszkalne posiadają trwałą zabudowę z drzwiami, do wysokości 2 m. W pozostałych celach zabudowa kącików jest pełna od podłogi do sufitu. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora, kompleksowa zabudowa wszystkich kącików sanitarnych możliwa będzie po zainstalowaniu odpowiedniej wentylacji.

Ad 6.

Zalecenie niezrealizowane. Wizytowana jednostka nie jest w ogóle przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością lub obniżoną sprawnością fizyczną. W związku z powyższym należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M.P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom

niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności pełnego dostosowania infrastruktury Aresztu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

Wskazać w tym miejscu należy, iż zorganizowana w jednostce izba chorych nie jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością poruszających się na wózkach. Sytuacja ta jest niezgodna z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808). Dyrektor wizytowanego Aresztu w piśmie z dnia 16 lipca 2014 r. przedstawił Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach potrzebę dotyczącą wydatków inwestycyjnych w zakresie dostosowania izby chorych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach. W związku z powyższym wizytujący zalecają dostosowanie izby chorych do potrzeb osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim.

Ad 7.

Wymieniony osadzony nie przebywa w jednostce od 14 marca 2013 r. Wizytujący natomiast rozmawiali z osadzonym poruszającym się o kulach, który nie wniósł zastrzeżeń dotyczących warunków bytowych.

Ad.8.

Zalecenie niezrealizowane. W stanowiskach prysznicowych przycisk uruchamiający wodę wymaga ciągłego nacisku, co zdaniem wizytujących stanowi znaczną niedogodność.

Przedstawiciele KMP ponownie zalecają modernizację wymienionej instalacji, gdyż wskazany system stanowi znaczne utrudnienie w kąpielach, zwłaszcza dla starszych osadzonych oraz tych, u których stwierdzono niepełnosprawność.

Ad. 9.

Zalecenie zrealizowano. Zgodnie z §17.1. porządku wewnętrznego jednostki osadzeni korzystają z ciepłej kąpielach dwa razy w tygodniu. Praktykę tę potwierdzili również osadzeni podczas rozmów z wizytującymi.

Ad. 10.

Zalecenie zrealizowano. Na wszystkich polach spacerowych wykonano częściowe zadanie pozwalające na schronienie podczas niekorzystnych warunków atmosferycznych.

Ad. 11.

Zalecenie niezrealizowane. Kierownictwo podtrzymuje stanowisko, iż przepis art. 217c kodeksu karnego wykonawczego stanowi wyraźny zakaz możliwości korzystania przez osoby tymczasowo aresztowane z aparatu telefonicznego. Trzeba zauważyć, iż w dniu 25 listopada 2014 r. Trybunał Konstytucyjny rozpoznał wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich orzekając, że „art. 217c ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.) w zakresie, w jakim bezwzględnie zakazuje korzystania z aparatu telefonicznego przez tymczasowo aresztowanego w celu porozumiewania się z obrońcą, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej” (pkt. I wyroku). Jednocześnie Trybunał przyjął, że „przepis wymieniony w części I, w zakresie tam wskazanym, traci moc obowiązującą z upływem 6 (sześciu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” (pkt II wyroku).

Ad. 12.

Zalecenie zrealizowano. Funkcjonowanie świetlicy dla osadzonych zostało przywrócone.

Ad 13.

Zalecenie zrealizowano. Plan szkoleń funkcjonariuszy Aresztu na rok 2014 obejmuje zarówno tematykę aktów prawa międzynarodowego dotyczących ochrony praw człowieka oraz skarg do Trybunału Praw Człowieka. Ponadto w bieżącym roku funkcjonariusze SW

oraz pracownicy cywilni jednostki uczestniczyli w szkoleniu „Stres znany i oswojany”, którego celem było przedstawienie źródeł i mechanizmów działania stresu oraz sposobów radzenia sobie z tym zjawiskiem.

Ad.14.

Zalecenie zrealizowano. Zgodnie z harmonogramem widzeń dla osób osadzonych, stanowiącym załącznik nr 1 do porządku wewnętrznego jednostki, widzenia odbywają się w dni powszednie, w niedziele oraz w wybrane dni świąteczne (6 stycznia, 1 maja, 19 czerwca, 15 sierpnia, 11 listopada i 26 grudnia).

Ad.15.

Zalecenie zrealizowano. Z informacji uzyskanych od administracji wynika, że oprócz normy podstawowej i norm leczniczych zleconych przez lekarza, osadzeni korzystają również z wyżywienia uwzględniającego wymogi religijne (2 osoby) i kulturowe (13 osób).

Ad. 16.

Zalecenie zrealizowano. W dniach wizytacji w Areszcie przebywało 6 skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym poza oddziałem terapeutycznym. W jednostce nie przebywali osadzeni przetransportowani z oddziałów terapeutycznych.

Ad 17.

W bibliotece znajdowała się literatura obcojęzyczna: język rosyjski, włoski, francuski, niemiecki, angielski. Jednostce nie udało się zapewnić osadzonym narodowości wietnamskiej literatury w ich ojczystym języku. Jednakże w związku z różnorodnością literatury w innych językach, **przedstawiciele KMP odstępują od wydanego zalecenia.**

Ad. 18.

Zalecenie w trakcie realizacji. Nie wszystkie cele wyposażone zostały w łóżka posiadające drabinki oraz zabezpieczenia ich górnych części. Ich zakup jest kontynuowany i realizowany ze środków własnych jednostki.

4. Inne nieprawidłowości wynikające z rekontroli

Wizytujący źle oceniają stan dwóch niewyremontowanych cel monitorowanych (cela nr 7 i 27). Warunki w nich panujące nie respektują jednej z Europejskich Reguł Więziennych stanowiącej, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należytym uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (reg.18.1)*. Wymienione cele są zniszczone, wyglądają na zdewastowane. Na ścianach widoczne były ubytki farby, tynku oraz zagrzybienia, zaś podłoga nosiła ślady długoletniej eksploatacji. Sprzęt kwaterunkowy w wymienionych celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz drabinek wiodących do górnego poziomu łóżka.

Zgodnie z § 30 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.U. Nr 152, poz.1494) w aresztach śledczych niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrępujące użytkowanie. Tymczasem dwie monitorowane cele posiadają niezabudowane kąpiki sanitarne, które wydzielone zostały od reszty celi metrową ścianką, z wejściem osłoniętym zasłonką. Wizytujący stoją na stanowisku, że urządzenia sanitarne w celach wieloosobowych powinny być wydzielone w sposób zapewniający intymność przy wykonywaniu czynności higienicznych i załatwianiu potrzeb fizjologicznych. Brak pełnej zabudowy kąpika sanitarnego powoduje, że warunek ten nie jest spełniony. Taki stan narusza zawarte w art. 4 § 1 k.k.w. zasady wykonywania kary w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego oraz zakaz poniżającego traktowania. Przedstawiciele KMP niejednokrotnie informowali, iż w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej. Zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (sprawa *Peers przeciwko Grecji*, skarga nr 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kąpika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie. W związku z powyższym pracownicy KMP zalecają pełną zabudowę kąpików w celach.

W tym miejscu należy również wskazać, iż decyzje o umieszczeniu w celi monitorowanej, po jej ogłoszeniu, dołączane są do akt osobowych osadzonych. Ich analiza wykazała, iż osadzeni nie podpisują się pod jej treścią w celu potwierdzenia zaznajomienia się z nią. Zdaniem przedstawicieli KMP, minimalne wymogi formalne, jakim powinien odpowiadać tryb wydawania decyzji, zostały określone w art. 7 § 3 k.k.w. i należy do nich m.in. jej ogłoszenie lub doręczenie. Nie określono przesłanek uzasadniających wybór trybu jej przedstawienia, tj. co uzasadnia jedynie jej ogłoszenie. W ocenie pracowników KMP tak ważna dla osadzonych, wyjątkowo wydawana i ingerująca w sferę prawa do prywatności decyzja dyrektora Aresztu, jak decyzja o monitoringu powinna być, co do zasady, doręczana na piśmie. W ten sposób w przypadku decyzji dotyczącej umieszczenia w celi monitorowanej, będą również spełnione standardy prawidłowego pouczenia, a osadzeni mając możliwość dogodniejszej formy zapoznania się z treścią decyzji, w tym podstawy prawnej jej wydania i przesłanek wskazanych w uzasadnieniu, będą mogli ustosunkować się w ewentualnym zażaleniu do jej treści.

Wątpliwości wizytujących wzbudziła również praktyka dostawiania dodatkowych łóżek do cel. W rezultacie celi przeznaczona np. dla 5 osadzonych posiada na wyposażeniu 6 łóżek. Zdaniem przedstawicieli KMP, efektem tej praktyki jest faktyczne zwiększenie przeznaczenia danej celi, a tym samym zmniejszenie powierzchni celi przypadającej na osadzonego. W opinii wizytujących dostawianie łóżek jest sytuacją wyjątkową i uzasadnioną wyłącznie zagrożeniem przeludnienia jednostki. W związku z tym, pracownicy Mechanizmu zalecają wyposażenie cel w liczbę łóżek zgodną z liczbą przeznaczenia celi.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudza również osadzenie 13 osób w jednej celi (nr 53), wyposażonej w 1 kącik sanitarny. Pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób.

Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT) w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza*

zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji.

Również zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984) stanowiąc: *Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach* (Reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone.

Krajowy Mechanizm Prewencji w pełni podziela stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreśla potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu wyodrębnienie jednej toalety dla 13 osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 3 osoby, w innej zaś jedna na 13 osadzonych. Do dużego

przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety.

Badania lekarskie skazanych odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż formalnie zgodna z art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich jest niezgodna z art. 47 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. podzielił zdanie RPO, stwierdzając niekonstytucyjność art. 115 § 7 k.k.w. i odraczając jego utratę mocy obowiązującej (sygn. akt K22/10).

Podczas rozmów indywidualnych pojawiały się pojedyncze sygnały dotyczące zwracania się do osadzonych po nazwisku lub *na ty* przez funkcjonariuszy SW. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1415) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

5. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Częstochowie

1. pilne przeprowadzenie remontu cel nr: 7,27 i 53;
2. zmniejszenie pojemności celi kilkunastoosobowej;
3. wzbogacenie oferty kulturalno – oświatowej dla osadzonych;
4. doręczanie osadzonym decyzji o umieszczeniu w celi monitorowanej lub uzyskiwanie od osadzonych podpisu o zapoznaniu się pod treścią decyzji dołączanej do akt;
5. przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność niewykonującego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy;
6. wyposażenie cel w liczbę łóżek zgodną z przeznaczeniem celi;

7. kontynuowanie prac związanych z pełną zabudową kąpoków sanitarnych oraz wymianą łózek;
8. dostosowanie chociażby jednej z cel do potrzeb osób z niepełnosprawnością;
9. dostosowanie izby chorych do potrzeb osoby poruszającej się na wózku inwalidzkim;
10. modernizację instalacji prysznicowej;
11. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Katowicach

1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.